

PAVEL KOŠTUŘÍK

POZNÁMKY K SÍDLIŠTÍM KULTURY S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU POD PÁLAVOU, OKR. BŘECLAV

Díky rozsáhlým zemním pracím v okolí Pálavských vrchů došlo v nedávné době k odkrytí a částečnému prozkoumání několika neolitických sídlišť kultury s moravskou malovanou keramikou (dále jen MMK).¹ Poměrně velká koncentrace neolitických sídlišť kultury s MMK svědčí o hustém osídlení tohoto prostoru, který byl stejně hojně osídlen jako oblasti ležící západně Pálavy. Na základě současných znalostí můžeme konstatovat, že zde chybí archeologický materiál z nejstaršího období kultury s MMK — fáze Ia. Domnívám se, že Pálavské vrchy a jejich okolí tvořilo pro obyvatele důležitou oblast, o čemž svědčí i husté osídlení na konci neolitu. Rozsáhlé bylo též osídlení v jiných epochách našeho pravěku, což prokázal archeologický výzkum Archeologického ústavu ČSAV v Brně. Archeologický výzkum byl podmíněn výstavbou vodního díla na řece Dyji a úpravy terénu porušily velké množství pravěkých a raně historických lokalit.

Moje pozorování bude zaměřeno na tři lokality v katastru Pavlova a jeho nejbližšího okolí. V předloženém příspěvku je hodnocen archeologický materiál ze sídlištního objektu v trati pod „Děvínem“,² archeologické prameny získané výzkumem J. Říhovského z Klentnice³ a dále byly využity poznatky rozboru keramiky ze sídlištního objektu č. 9, který mimo jiné objekty prozkoumal L. Kundera na rozsáhlém sídlišti kultury s MMK v Pavlově-hliníku.⁴ Archeologické nálezy z uvedených lokalit leží poměrně blízko sebe a znaky na keramickém materiálu potvrzují, že uvedené lokality existovaly v různém časovém období kultury s MMK. Toto tvrzení se opírá o současnou znalost keramiky pozdně neolitické kultury s MMK. Archeologické prameny z těchto lokalit jsou různorodé, ale přesto je můžeme považovat za dostačující k naší práci. Jsem

¹ P. Košťuřík—J. Unger, Sídlištní objekt kultury s moravskou malovanou keramikou v trati pod „Děvínem“ u Pavlova, okr. Břeclav, SPFFBU E 22—23, 1977—1978, 67—76; L. Kundera, Sídlišťe kultury s moravskou malovanou keramikou u Pavlova, okres Břeclav, rukopis.

² P. Košťuřík—J. Unger, op. cit., 67—76.

³ J. Říhovský, Neolitické sídlišťe s malovanou keramikou v Klentnici u Mikulova, Sborník AUB II. (Vildomečův), Brno 1963, 12—13.

⁴ L. Kundera, op. cit.

si vědom toho, že analýza archeologického materiálu z popisovaných lokalit se omezuje především na keramiku, poněvadž ta je prozatím nejlepším pramenem pro poznávání jednotlivých neolitických kultur. Veškerý keramický materiál byl vyhodnocen pomocí numerického kódu.⁵

Podle dosavadních znalostí se jeví nejstarší sídlištní objekt z Pavlova, nalezený v trati pod „Děvínem“ na svahu přivráceném k jihu. Terénní úpravy, při nichž se velké množství zeminy přesunulo do údolí, zničily neolitickou lokalitu. Zachránil se z ní pouze jeden objekt, jehož materiál byl již vyhodnocen.⁶ Do období fáze Ib ho řadíme na základě několika výrazných znaků k nimž patří mimo jiné i žlutočervená malovaná výzdoba s charakteristickými projevy. Povšimneme-li si stavby jednotlivých keramických tříd vidíme, že na nejčetnějších keramických třídách (hrnec, mísa a pohárek) jsou nejpočetnější zaoblené okraje (2), které se v tomto období těšily všeobecné oblibě a závisejí na celkové stavbě keramických tříd. Přehled zastoupení jednotlivých tvarů okrajů zachycuje příslušný obrázek.

Hrnc		Mísa		Pohárek	
tvar okraje	počet	tvar okraje	počet	tvar okraje	počet
2	14	1	1	2	9
4	3	2	11	5	1
5	2	4	3	8	1
		8	8		

Z přehledu výskytu jednotlivých tvarů okrajů je patrné, že zaoblený okraj (2) byl nejrozšířenější mezi jednotlivými okraji. Další okraje s výjimkou rovného okraje (8) vystupují pouze v několika provedeních. Lze tedy konstatovat, že v I. stupni kultury s MMK nedošlo k vytvoření mnoha dalších tvarů okrajů, což do jisté míry souvisí s celkovou stavbou keramických forem. K dalšímu zmnožení a vytvoření jiných druhů okrajů dochází až v následujícím období, kdy se začíná postupně měnit stavba keramických tříd. S tímto jevem se též nezbytně objevují nové druhy okrajů, které zdůrazňují celkovou stavbu nádob. Uvedené konstatování nemá ovšem všeobecnou platnost a vyplývá především z archeologického materiálu z prostoru pod Pálavou. Z jiných regionů máme doložené poněkud jiné zastoupení okrajů — například z oblasti Jaroměřicka.⁷ Musíme zřejmě počítat též s určitými územními zvláštnostmi a tradicemi.

Hrnce zdobené malováním známe z hodnoceného objektu jen v několika exemplářích. Rozlišujeme na nich výzdobu provedenou žlutou a červenou malbou na upraveném povrchu keramiky. Z prvků malované výzdoby se daly rozlišit pruhy a jejich odvozeniny, které rovněž vytvořily příslušné motivy. Jednak jsou to plošné pruhy vertikální nebo šikmé (021), jednak plošné pruhy vertikální, horizontální a šikmé orientace (023). Převažuje prosté malování na

⁵ V. Podborský—E. Kazdová—P. Košťáček—Z. Weber, Numerický kód moravské malované keramiky. Problémy deskripce v archeologii, Brno 1977.

⁶ P. Košťáček—J. Unger, op. cit., 67—76.

⁷ P. Košťáček, Neolitické sídliště s malovanou keramikou u Jaroměřic n. R., StAÚ Brno VII-1, Praha 1979, 22.

monochromním nátěru, prostá malba a malba s vyškrabáváním chybí. S vhloubenou výzdobou jsme se setkali u hrnců z popisovaného objektu pouze u jednoho fragmentu, na němž vystupují na okraji linie elipsovitých záseků (08). Další druhy vhloubené výzdoby se neobjevily. Poněkud lepší je situace v zastoupení plastické výzdoby na hrncích, na nichž vystupují dva druhy výčnělků. Početnější jsou svisle protáhlé výčnělky (02), které se vyskytly na okraji, hrdle a výdutí. V menším počtu zdobí hrdlo a výduť svisle protáhlý výčnělek s horizontálním otvorem (29). Oba typy výčnělků spolehlivě charakterizují archeologický materiál fáze Ib kultury s MMK i na jiných moravských lokalitách.

Keramická třída jiné hrncovité typy existuje jen v pěti provedeních — čtyři fragmenty z puten a jeden fragment z hřibovité nádoby. Objevila se na nich pouze výzdoba plastická, reprezentovaná jazykovitým výčnělkem na hřibovité nádobě. Ve dvou provedeních máme doložena stlačená rohatá ucha s otvorem (45) a protáhlá rohatá ucha s otvorem (46). Další výzdoba na této keramické třídě nebyla zjištěna.

Početnější keramické fragmenty známe z mís, na nichž se rovněž vyskytla výzdoba provedená červenožlutým malováním. Stejně jako u hrnců převažuje prostá malba na monochromním nátěru (8) a pouze jednou máme doloženou prostou malbu (1). Z prvků malby vystupuje pruh (09), jednou dělený pruh (10) a vícekrát dělený pruh (12). Uvedené prvky vytvořily motivy plošných vertikálních nebo šikmých pruhů (21) a motiv pruhů vertikální, horizontální a šikmé orientace (23). Malování není hojně zastoupeno a představuje daleko menší procento výzdoby keramických fragmentů ve srovnání s archeologickými prameny z prostoru Znojemska či Moravskobudějovicka. Podobně jako u hrnců rovněž i u mís známe vhloubenou výzdobu jen v jednom případě, kdy zdobí okraj keramického fragmentu v podobě linie elipsovitých záseků (08). Častěji vystupuje plastická výzdoba, která je rozmanitější ve srovnání s plastickou výzdobou u hrnců. Není sice početná a spatřujeme ji nejvíce na výdutí a jednotlivě na okrajích, plecích a jako spojnici mezi okrajem a výdutí. Ve dvojím provedení se setkáváme se svisle protáhlým výčnělkem (02), který je umístěn na výdutí mísovitých fragmentů. Ojedinele jsou doloženy následující výčnělky: drobný nevýrazný (04) na okraji části mísy, vysedlý výčnělek (13) na výdutí, hráněný ostrý (24) na plecích, protáhlý s horizontálním otvorem (29) na výdutí a plné ucho (51), spojující okraj s výdutí zlomku mísy. Další projevy plastické výzdoby nebyly v hodnoceném sídlištním objektu zjištěny.

K pečlivě zhotoveným keramickým třídám patří pohárky. Stejně jako předchozí keramické formy nejsou v analyzovaném sídlištním objektu četné, ale projevuje se na nich charakteristická výzdoba fáze Ib. Malovaná technika je především zastoupena prostou malbou na monochromním nátěru (8) a ojedinele se objevila technika prosté malby v kombinaci s „vyškrabáváním“ (7). Prvky žlutočerveného malování zastupuje kosočtverec (02), jednou dělený pruh (10) a klasická vlnice (25). Prvek pruhu vytváří motiv plošného pruhu (020), kosočtverce jsou uspořádány do motivu diagonální sítě (072) a prostřednictvím klasické vlnice vznikl motiv vícenásobných vlnic (111). S vhloubenou výzdobou se na této keramické třídě nesetkáváme a rovněž plastická výzdoba vystupuje pouze na výdutí a reprezentují ji svisle protáhlý výčnělek (02), drobný nevýrazný (04) a výčnělek svisle protáhlý s horizontálním otvorem (29). Uvedené projevy plastické výzdoby se rovněž nevymykají z rámce plastické výzdoby

fáze Ib kultury s MMK. Svisle protáhlý výčnělek s horizontálním otvorem zdobí keramický fragment pohárku společně s malováním, které vytváří motiv plošného pruhu.

Početně málo zastoupené jsou naběračky, které mají ve dvou případech prostou kruhovou tulej a též ve stejném množství je zastoupena ovalená kruhová tulej. Odpovídající varianta se nedala pro fragmentární zachování určit. Pouze u jedné tuleje vystupuje vhloubená výzdoba vytvářející linii krátkých vertikálních záseků (06). Uvedené zlomky tulejí naběraček mají přímé nasazení a představují běžné varianty této keramické třídy v období fáze Ib kultury s MMK.

Keramický soubor poskytl několik fragmentů, které nelze přiřadit k určitým keramickým třídám. Vedle plastické výzdoby se na nich objevuje i malování. Malovaná výzdoba je zastoupena technikou prosté malby na monochromním náteru. Prvky a motivy malované výzdoby nelze pro zlomkovitost určit. Plastickou výzdobu u této skupiny tvoří čtyři výčnělky — svisle protáhlý (02), polokulovitý (05), hráněný se zaoblenými hranami (23) a stlačené rohaté „ucho“ (41). Uvedené tvary plastické výzdoby vystupují ve všech případech na výdutí keramických zlomků.

Popisovaný archeologický materiál ze sídlištního objektu obsahuje množství projevů, které mají analogie na území Znojemska a Moravskobudějovicka. Nutno ovšem konstatovat, že zde chybí další znaky fáze Ib kultury s MMK. Některé tvary výzdoby jak vhloubené, tak i malované jsou málo početné. Výjimku snad tvoří plastická výzdoba, která není sice hojná, ale zastupují ji výrazné druhy s nimiž se setkáváme v keramických souborech charakteristických pro období fáze Ib kultury s MMK. Přehled o výskytu jednotlivých tvarů výčnělků a uch umožní tabulka druhů plastické výzdoby a jejího početního zastoupení u keramických tříd.

Plastické tvary	02	04	05	10	13	23	24	29	41	45	46	51
hrnec	4							3				
jiné hrnc. typy				1						2	2	
mísa	2	1			1		1	1				1
pohárek	1	1						1				
neurč. tvary	1		1			1			1			
Celkem	8	2	1	1	1	1	1	5	1	2	2	1

Do II. stupně kultury s MMK patří keramický materiál získaný archeologickým výzkumem L. Kundery z katastru obce Pavlova.³ Za reprezentativní vzorek ze sídliště byl vzat archeologický materiál z objektu č. 9. Ve srovnání s keramickými fragmenty ze sídlištního objektu z tratě pod „Děvinem“ vidíme určité rozdíly v přítomnosti jednotlivých druhů okrajů. Jako nový druh okraje se objevuje okraj zaostřený (6). Zastoupení druhů okrajů a jejich počet zachycuje dále uvedený obrázek.

³ L. Kundera, op. cit.

Tvar okraje	Zaoblený (2)	Hrotitý (4)	Zaostřený (6)	Rovný (8)
hrnec	12	—	1	4
jiné hrno. typy	1	—	—	—
mísa	21	—	5	3
mísa na nožce	—	—	—	1
pohárek	3	2	3	—
naběračka	2	—	—	—
neurčit. tvary	7	—	1	8
Celkem	48	2	10	16

U hrnců převládá v objektu č. 9 zaoblený okraj (2), který závisí na celkové stavbě hrnců tohoto období. Zaostřený okraj (6) vystupuje pouze v jednom provedení a signalizuje nástup těchto tvarů okrajů, které jsou charakteristické ve II. stupni kultury s MMK. Rovný okraj (8) máme doložen na čtyřech keramických zlomcích a rovněž představuje nový druh okraje vzhledem k okrajům hrnců ze sídlištního objektu v trati pod „Děvínem“. Z výzdobných projevů chybí malování a vhloubená výzdoba je zastoupena pouze linií krátkých vertikálních záseků (06) na okraji dvou keramických fragmentů. Rovněž plastická výzdoba není hojná a charakterizují ji polokulovité výčnělky (05) umístěné na okraji, hrdle a na přechodu mezi hrdlem a plecemi. Jsou typickým projevem fáze IIa i na jiných lokalitách na území Moravy. Dále zdobí v jednom případě výduť hrncovitého tvaru protáhlé rohaté „ucho“ (42). Z uvedeného přehledu výzdoby na keramické třídě hrnců vidíme, že na hrncích existuje výzdoba v nepočetném množství a omezuje se pouze na určité části keramické třídy.

Mnohem méně je zastoupena třída jiné hrncovité typy. U ní se nám podařilo zjistit jeden zaoblený okraj (2), z plastické výzdoby hráněný obloukovitý výčnělek (22) na okraji keramického zlomku a obloukovité ucho (52) na výduť.

Nejpočetnější keramickou třídou, podobně jako na jiných lokalitách, představují mísy. U těchto keramických forem známe z popisovaného objektu tři druhy okrajů: zaoblený (2), zaostřený (6) a rovný (8). Podobně jako u hrnců početně převládá zaoblený okraj (2), který nadále vyhovuje celkové stavbě mís. V pěti provedeních máme doložen zaostřený okraj (6) a pouze tři fragmenty třídy mís mají rovný okraj (8). Vzhledem k hrncům vidíme, že okraj zaostřený (6) začíná nabývat obliby v souvislosti s nově nastupující profilací mísovitých forem. Rovný okraj (8) se rovněž nevymyká z časového rámce hodnoceného období. Malování u mís je poněkud hojnější než u třídy hrnců. V jednom případě se objevilo na vnější i vnitřní straně keramických fragmentů červenobílé malování uspořádané do prvků pruhů a vytvořilo motiv plošných horizontálních pruhů (22) jako charakteristický projev fáze IIa kultury s MMK. Nepočetná vhloubená výzdoba vystupuje pouze na okrajích keramických zlomků mís. V sedmi případech ji tvoří linie elipsovitých záseků (08) a dvakrát zdobí okraj linie krátkých vertikálních záseků (06). Poněkud různoroději působí plastická výzdoba umístěná nejčastěji na plecích mís, v menším počtu na okraji a na výduť. Nejvíce je doložen polokulovitý výčnělek (05), který

spolehlivě charakterizuje fázi IIa i na jiných moravských lokalitách. Ojedinele zdobí mísovité formy následující tvary plastické výzdoby: výčnělek svíslé protáhlý (02), drobný nevýrazný (04), v podobě „soví hlavičky“ (15), hráněný obloukovitý (22), kruhovitý s horizontálním otvorem (30) a jednou se objevilo obloukovité ucho (52). Všechny projevy plastické výzdoby naznačují, že uvedeny archeologický materiál náleží do fáze IIa kultury s MMK.

Mísy na nožce máme zastoupeny pouze jedním keramickým zlomkem s příznačným okrajem nožky, což představuje rovný okraj (8). Výzdoba na tomto zlomku nebyla zjištěna.

Se třemi druhy okrajů, podobně jako u hrnců a mís, se rovněž setkáváme u pohárků. Jsou to okraje zaoblené (2), hrotité (4) a zостřené (6). Z výzdoby převažuje u pohárků červenobílá malování, které bylo na vnější i vnitřní povrch této keramické třídy nanášeno technikou prosté malby na monochromním podkladu (8), prostou malbou (1) a pomocí plošného nátěru (5). Z prvků malované výzdoby byl nejvíce oblíben oblouk (06) a pruh (09). Oba výzdobné prvky vytvořily motivy hvězdice (050) a její konvexní varianty (51). Kromě plastické výzdoby reprezentované polokulovitými výčnělky (05) na výdutí se další druhy výzdoby nezjistily.

V hodnoceném souboru existují rovněž tři fragmenty pocházející z naběraček, u nichž se však pro zlomkovitost nedá určit varianta ani tvar tuleje, což by bylo pro bližší zařazení důležité. Máme u nich doložen pouze zaoblený okraj (2).

Poměrně hojně jsou zastoupeny keramické fragmenty bez bližšího rozlišení keramické třídy. Opět u nich zjišťujeme výskyt tří druhů okrajů. Nejpočetnější je okraj zaoblený (2), dále rovný (8) a zостřený (6). Jako výzdobný či účelový projev se objevila v menší míře vhloubená výzdoba tvořená v jednom případě liniemi krátkých vertikálních záseků (06) na okraji keramického zlomku a drobnými nepravidelnými jamkami umístěnými na výdutí (36). Ze škály plastické výzdoby převažují opět polokulovité výčnělky (05) bez bližšího určení místa výskytu na části nádoby, dále výčnělky drobné nevýrazné (04), v podobě „soví hlavičky“ (15) a hráněné obloukovité (22). K nim přistupují rohatá „ucha“ (40), stlačená rohatá „ucha“ (41), protáhlá rohatá „ucha“ (42) a protáhlá rohatá „ucha“ s otvorem (46). U většiny tvarů plastické výzdoby nelze určit místo výskytu na části nádoby. Malování se na blíže nezařaditelných fragmentech nevyskytlo.

Přehled jednotlivých tvarů plastické výzdoby a jejich příslušnost ke keramické třídě zachycuje obrázek.

Plastické tvary	02	04	05	15	22	30	40	41	42	46	52
hrnec			5	1					1		
jiné hrnc. typy					1						1
mísa	2	1	3	1	1	1					1
pohárek			2								
neurčitelné tvary		2	5	2	1		2	4	1	1	
Celkem	2	3	15	4	3	1	2	4	2	1	2

Z hodnoceného souboru vyplývá, že na rozdíl od keramických fragmentů z Pavlova — sídlištní objekt v trati pod „Děvinem“ se objevuje množství projevů odlišných od nálezů z předešlého objektu. Též výzdoba má odlišný charakter a u plastických tvarů převažují výčnělky, které jsou charakteristické až pro II. stupeň kultury s MMK.

Zajímavý archeologický materiál poskytl archeologický výzkum J. Říhovského v Klentnici.⁹ Svým charakterem se nejvíce přibližuje archeologickým pramenům z výzkumu L. Kundery, ale při bližším vyhodnocení nelze nepostřehnout mnoho odlišností. Narůstá větší rozmanitost druhů okrajů, přibývají nové druhy plastické výzdoby. Zmnožuje se počet vhloubené výzdoby a malování výrazně ustupuje. Jako nový prvek v keramickém materiálu se objevuje kvalitně provedená červeně leštěná keramika — nepravá terra sigillata.

U hrnců nadále převažuje zaoblený okraj (2), který více než trojnásobně převyšuje následující okraje — především zaostřený okraj (6) a rovný okraj (8). V menším počtu jsou zastoupeny okraje límcovité (5) a hrotitý (4). Malba se u této keramické třídy nevyskytla. Vzhledem k předchozím souborům se poměrně hojně objevila vhloubená výzdoba tvořená především liniemi elipsovitých záseků (08) — 11 kusů, ojedinele linií krátkých vertikálních záseků (06) a linií trojúhelníkovitých záseků (09). Početná je též plastická výzdoba s naprosto převahou svisle protáhlých výčnělků (02), výčnělků polokulovitých (05) a hráněných obloukovitých (22). Další výčnělky nejsou již tak četné kromě stlačeného rohatého „ucha“ (41), horizontální pásy (61) a plastického tvaru kříže (63).

Keramickou třídu jiné hrncovité typy známe z tohoto souboru ojedinele a snad jeden fragment pochází z hřibovité nádoby. Zachoval se u něho rovný okraj (8).

Přehled výskytu tvarů okrajů z klentnického souboru zachycuje následující obrázek.

Tvar okraje	2	3	4	5	6	8
hrnec	25	—	2	3	8	6
jiné hrncov. typy	—	—	—	—	—	1
mísa	29	3	1	—	13	5
mísa na nožce	—	—	—	—	—	6
pohárek	2	—	3	—	—	—
Celkem	56	3	6	3	21	18

U mís se rovněž nejčastěji objevuje zaoblený okraj (2), který vyhovuje celkové stavbě této keramické třídy. Druhé místo podle četnosti zaujímá zaostřený okraj (6), jehož obliba se klade na počátek II. stupně kultury s MMK. Ojedinelý výskyt můžeme pozorovat ovšem i dříve. Další tvary okrajů rovný (8) a zúžený (3) nejsou již tak časté, ale podle našich současných znalostí náležejí do II. stupně kultury s MMK. Rovněž okraj hrotitý (4) má své místo v uve-

⁹ J. Říhovský, op. cit., 12—13.

deném období, ale objevuje se již dříve. Podle typologické stavby mís převažují varianty mladší, charakteristické až pro II. stupeň kultury s MMK. Důležitým poznatkem je přítomnost nepravé terry sigillaty, s níž se poprvé setkáváme ve fázi IIa na základě jejího výskytu v kostrovém hrobu z Těšetic—Kyjovic.¹⁰ Z výzdobných projevů nutno jmenovat především plastickou výzdobu, která dosáhla rozmanitých tvarů. Nejhojnější zastoupení má výčnělek svisle protáhlý s horizontálním otvorem (29), dále svisle protáhlý výčnělek (02), přežívající ze staršího období a polokulovitý výčnělek (05) jako typický znak fáze IIa kultury s MMK. Další tvary plastické výzdoby nejsou již tak časté a některé se objevují pouze ojediněle. Další druhy výzdoby z uvedené lokality neznáme

Nepočetnou keramickou třídou představují mísy na nožce. Registrujeme u nich pouze rovný okraj (8), což je dáno stavbou a ukončením nožky. Z tvarů nožek známe válcovité, mírně prohnuté a silně prohnuté. S výzdobou jsme se u této keramické třídy nesetkali.

Četnější keramickou třídou jsou pohárky. U nich převažuje hrotitý okraj (4), což je dáno celkovou stavbou této keramické formy. Vedle okraje hrotitého (4) přežívá z předchozího období okraj zaoblený (2). Na rozdíl od předchozích keramických tříd známe u pohárků z hodnoceného souboru výzdobu provedenou malováním. Bohužel není dobře dochována, a proto nebylo možné rozlišit jednotlivé prvky a motivy malování. Malba vystupuje na různých částech fragmentů pohárků. Je to především prostá malba (1), dále plošný nátěr (5), který vytvořila červená barva a prostá malba na monochromním nátěru (8). V jednom případě známe i vhloubenou výzdobu, která zdobí pomocí linie krátkých vertikálních záseků (06) výduť této keramické třídy. O málo početnější je plastická výzdoba. Převažuje drobný nevýrazný výčnělek (04), s nímž se setkáváme nejvíce na výduti, ojediněle na okraji a na plecích. Další druhy výčnělků — jazykovité (10) a polokulovité (05) známe pouze v jednom provedení.

Naběračky nejsou početnou keramickou třídou hodnoceného souboru a objevují se pouze tvary, které též známe z předchozího období. Tulej je převážně prostá kruhová (1), pouze u jednoho exempláře se zjistila tulej ovalená kruhová (2). Další tvary tulejí nebyly zjištěny. Naprosto převažuje přímé nasazení tuleje, jen jeden zlomek má tulej nasazenou šikmo. U naběraček se setkáváme s vhloubenou výzdobou místěnou na tuleji. Jsou to linie krátkých vertikálních záseků (06) a linie elipsových záseků (08). Oba druhy vystupují pouze ojediněle.

Větší počet keramických fragmentů nelze pro zlomkovitost blíže zařadit do jednotlivých keramických tříd. Též se na nich objevuje malování, ale prvky a motivy jsou nečitelné. Vystupují barevné kombinace tvořené červenou a bílou malbou, které byly nanášeny na povrch keramických fragmentů třemi technikami: plošným nátěrem (5), prostou malbou na monochromním nátěru (8) a v jednom provedení známe i prostou malbu (1). Mnohem různorodější a hojnější je plastická výzdoba. U ní převažují různé tvary rohatých „uch“ — rohatá „ucha“ stlačená (41), rohatá „ucha“ stlačená s otvorem (45) a rohatá „ucha“ protáhlá s otvorem (46). Pokud lze rozlišit jejich umístění vyskytují se převážně na spodku keramických forem, méně na výduti. Snad mohla náležet

¹⁰ P. Košťálík, Výšinné sídliště u Oslavan a poznámky k mladšímu období kultury s moravskou malovanou keramikou, SPFFBU E 25, 1980, 65 — 73.

ke keramické třídě jiné hrncovité typy, ale s jistotou to nelze tvrdit. Další druhy plastické výzdoby nejsou již tak početné, snad s výjimkou výčnělku tvaru „soví hlavičky“ (15), svisle protáhlého výčnělku (02) a motivu plastického kříže (63), který představuje zvláštnost u plastické výzdoby hodnoceného souboru.

Můžeme konstatovat, že na archeologickém materiálu z Klentnice spatřujeme zmnožení tvarů okrajů a velkou různorodost plastické výzdoby. Malování se objevuje v menším počtu a na některých keramických třídách nevystupuje. Rovněž vhloubená výzdoba není hojná a vyskytuje se v několika málo druzích a provedeních.

Přehled výskytu tvarů plastické výzdoby klentnického souboru zachycuje následující obrázek.

Plastické tvary	Hrniec	Mísa	Pohárek	Neurč. tvary	Celkem
02	5	7		3	15
04	1	3	27	1	32
05	4	5	1	1	11
07		1			1
10			1	1	2
11				1	1
12				2	2
13	1	1			2
15	1	2		4	7
17	1	3			4
18		3		2	5
19		1			1
22	4	1			5
23	1				1
25		1			1
28	1				1
29	2	8		1	11
30				1	1
41	3			6	9
42	1			3	4
45				6	6
46				5	5
49				1	1
51				2	2
52	1			2	3
61	3				3
63	3			3	6

Srovnáme-li hodnocené nálezy z okolí Pálavy docházíme k následujícímu zjištění: Nejstarší se jeví archeologický materiál ze sídlištního objektu z tratě pod „Děvínem“, kde zjišťujeme množství znaků I. stupně kultury s MMK. K charakteristickým jevům patří absence rýsování, poměrně malá rozmanitost okrajů a nepočetné zastoupení vhloubené výzdoby. Barevné kombinace jsou tvořeny žlutočervenou malbou. Příliš hojná není ani plastická výzdoba. Její druhy lze zařadit do náplně mladšího období I. stupně kultury s MMK — snad konec fáze Ib, přihlédneme-li k regionálním zvláštnostem. Vhloubená

výzdoba se soustřeďuje pouze na okraj a tvary plastické výzdoby se nejčastěji objevují na výduti, méně již na okraji, hrdle a na plecích vystupují velmi řídko. Rovněž profilace keramiky působí starobylejším rázem, což platí i o druzích okrajů, kde naprosto převládá okraj zaoblený (2).

Do subfáze IIa₁ lze zařadit objekt č. 9 z archeologického výzkumu L. Kundery na katastru obce Pavlova. Keramický materiál se vyznačuje jednotností výzdoby i profilací příslušných keramických forem. Pro hodnocení archeologický materiál je příznačná absence rýsování, červenobílá kombinace malby, málo početné zastoupení vhloubené výzdoby, která vystupuje hlavně na okrajích a malý počet tvarů plastické výzdoby. V plastické výzdobě převažují polokulovité výčnělky (05) typické pro fázi IIa kultury s MMK. Zdůrazňují celkovou profilaci jednotlivých keramických forem a nad jinými tvary mají naprosto převahu. Důležitým rysem je nástup zaostřeného okraje (6) u všech keramických tříd, kde stále převažuje zoblený okraj (2). Pouze u pohárků dochází k početnímu vyrovnání zaostřených a zaoblených okrajů.

Do subfáze IIa₂ snad patří nálezy získané archeologickým výzkumem v Klentnici. Keramika se nápadně odlišuje od předchozích nálezů z Pavlova, především profilací jednotlivých keramických tvarů. Nadále existuje červenobílé malování, chybí rýsování a vhloubená výzdoba se omezuje jen na tři druhy. Dochází k velkému rozhojnění plastické výzdoby u všech zjištěných keramických tříd s výjimkou pohárků. K zmnožení došlo i u druhů okrajů, kde však nadále převažuje zaoblený okraj (2) nad okrajem zaostřeným (6). U pohárků nabyl převahy hrotitý okraj (4). Novinkou je první výskyt kvalitně provedené keramiky — nepravé Terry sigillaty u mísovitých tvarů s vazbou na zúžený okraj (3).

Na základě rozboru keramického materiálu kultury s MMK z katastru Pavlova a jeho blízkého okolí možno konstatovat: Osídlení lidem kultury s MMK bylo kolem Pálavy husté, o čemž svědčí početné lokality zkoumané v nedávné době. Analýzou keramického materiálu z hodnocených lokalit docházíme k poznatkům, že osídlení tohoto území v období kultury s MMK bylo dlouhodobé. Vývoj kultury s MMK na katastru Pavlova a jeho nejbližšího okolí probíhal od fáze Ib až do období středního, kde máme doložen vývoj v subfázích IIa₁ a IIa₂. Není vyloučeno, že další nálezy přinesou poznatky k osídlení i v dalších obdobích kultury s MMK.

ЗАМЕЧАНИЯ, КАСАЮЩИЕСЯ ПОСЕЛЕНИЙ С МОРАВСКОЙ РАСПИСНОЙ КЕРАМИКОЙ ПОД ПАЛАВОЙ, РАЙОН БРЖЕЦЛАВ

Благодаря обширным полевым работам в окрестностях Палавских холмов было недавно открыто и частично исследовано несколько неолитических поселений культуры с моравской расписной керамикой (МРК). Исследования автора настоящей статьи направлены на три местонахождения в кадастре села Павлов и его ближайших окрестностей. В статье дается оценка археологического материала из селищного объекта под „Девином“, археологические источники, полученные на основании исследования Ю. Ржиговского из Клентницы. Далее были использованы знания, полученные путем анализа из селищного объекта № 9, который рассматривал Л. Кундера на широком поселении с МРК в селе Павлов. Археологические находки из описываемых местонахождений расположены сравнительно близко друг от друга и также знаки на керами-

ческим материале подтверждают, что изучаемые местонахождения существовали в различных временных периодах в рамках культуры с МРК.

Если сравнить оцениваемые находки из окрестностей Палавы, можно прийти к следующим выводам:

Кажется, что к самому древнему периоду можно отнести материал из селищного объекта под „Девинком“, где можно обнаружить множество знаков, типичных для 1 степени культуры с МРК. Среди характерных явлений можно назвать: отсутствие гравировки, сравнительно небольшое разнообразие краев и образование комбинаций цветов желто-красной расписки. Местонахождение можно отнести к более позднему периоду 1 степени культуры с МРК — может быть, к концу фазиса 1б.

К субфазису 2a₁ относится объект № 9 из археологических исследований Л. Кундеры в кадастре села Павлов. Керамический материал отличается монолитностью украшения и профилицией соответствующих керамических форм. Для оцениваемого археологического материала типичны: отсутствие гравировки, красно-белая комбинация расписки, менее представлено углубленное украшение, находящееся главным образом на краях, небольшое количество форм пластического украшения. В пластическом украшении имеют перевес полушаровидные выступы (05). Важной чертой можно считать то обстоятельство, что у всех видов керамики, где имеют перевес закругленный край (2), начинается край заостренный (6).

Автор полагает, что к субфазису 2a₂ можно отнести археологические источники, полученные на основании археологических исследований в Кленнице. Керамика резко отличается от предшествующих находок из Павлова прежде всего профилицией отдельных керамических форм. В дальнейшем существует красно-белая расписка, гравировка отсутствует и углубленное украшение ограничивается только тремя видами. Обильным становится пластическое украшение у всех известных керамических видов за исключением чарок. Увеличение происходит также в случае, когда речь идет о видах краев, где в дальнейшем имеет перевес закругленный край (2) над краем заостренным (6). Новым является первое появление доброкачественно сделанной керамики — это т. наз. terra sigillata у мискообразных форм с констукцией на суженный край (3).

Развитие культуры с МРК в кадастре села Павлов и его ближайших окрестностей проходило со времени фазиса 1б до среднего периода, где засвидетельствовано развитие в субфазисах 2a₁ и 2a₂. Следующие находки, вероятно, принесут сведения о заселении в дальнейших периодах культуры с МРК.

Перевел Алев Бранднер

BEMERKUNGEN ZU SIEDLUNGEN DER KULTUR MIT MÄHRISCHER BIMALTER KERAMIK UNTER DEN POLLAUER BERGEN (BEZ. BŘECLAV)

Dank den ausgedehnten Terrainherrichtungen in der Umgebung der Pollauer Berge kam es in jüngster Zeit zur Abdeckung und teilweiser Untersuchung einiger neolithischer Siedlungen der Kultur mit mährischer bemalter Keramik (weiter nur MBK). Meine Beobachtung wird sich mit drei Lokalitäten im Kataster von Pavlov und dessen nächster Umgebung befassen. Im vorliegenden Beitrag wird das archäologische Material aus einem Siedlungsobjekt in der Flur „pod Děvinem“, die bei der Grabung von J. Řihovský in Klentnice gewonnenen archäologischen Quellen bewertet und es sind ebenfalls die Erkenntnisse der Keramikanalyse aus dem Siedlungsobjekt Nr. 9 verwertet, das L. Kundera auf der ausgedehnten Siedlung der Kultur mit MBK in Pavlov — Lehmgrube untersuchte. Die archäologischen Funde aus den angeführten Lokalitäten liegen verhältnismässig nahe beieinander und auch die Merkmale auf dem keramischen Material bestätigen, dass erwähnten Lokalitäten in verschiedenen Zeitabschnitten im Rahmen der Kultur mit MBK existierten.

Wenn wir die bewerteten Funde aus der Umgebung der Pollauer Berge vergleichen, gelangen wir zu folgender Feststellung: als ältestes scheint das Material aus dem Siedlungsobjekt in der Flur „pod Děvinem“, wo wir eine Menge von Merkmalen der I. Stufe der Kultur mit MBK feststellen. Zu charakteristischen Erscheinungen gehört die Absenz der Ritzung, die verhältnismässig geringe Mannigfaltigkeit der Ränder und die farblichen

Kombinationen sind durch gelb-rote Bemalung gebildet. Die Lokalität kann in den jüngeren Abschnitt der I. Stufe der Kultur mit MBK — vielleicht Ende der Phase Ib gereicht werden.

In die Subphase II_a, reihen wir Objekt Nr. 9 aus der Grabung von L. Kundera am Kataster der Gemeinde Pavlov ein. Das keramische Material zeichnet sich durch die Einheitlichkeit der Verzierung sowie Profilierung der betreffenden Keramikformen aus. Für das bewertete archäologische Material ist die Absenz der Ritzung, die rot-weiße Kombination der Bemalung, die wenig zahlreiche Vertretung der eingetieften Verzierung, die hauptsächlich auf den Rändern auftritt und die geringe Zahl an Formen plastischer Verzierung charakteristisch. In letzterer überwiegen halbkugelige Knubben (05). Ein wichtiger Zug ist der Antritt des zugeschärften Randes (6) bei allen keramischen Klassen, wo ständig der abgerundete Rand (2) überwiegt.

In Subphase II_{a2} gehören vielleicht die archäologischen Quellen, die bei der Grabung in Klentnice gewonnen wurden. Die Keramik unterscheidet sich auffallend von den vorherigen Funden aus Pavlov vor allem durch die Profilierung einzelner Keramikformen. Weiterhin existiert die rot-weiße Bemalung, es fehlt die Ritzung und die eingetiefte Verzierung beschränkt sich nur auf drei Arten. Es kommt zu einer grossen Vermehrung der plastischen Verzierung bei allen festgestellten keramischen Klassen mit Ausnahme der Becher. Zu einer Vermehrung kommt es auch zu den Randarten, wo jedoch weiterhin der abgerundete Rand (2) über dem zugeschärften (6) überwiegt. Eine Neuigkeit ist das erste Vorkommen Qualitäts durchgeführten Keramik — der unechten Terra sigillata bei Schüsselformen mit der Bindung auf einem verjüngten Rand (3).

Die Entwicklung der Kultur mit MBK am Kataster der Gemeinde Pavlov und ihrer nächsten Umgebung verlief von der Phase Ib bis in den mittleren Abschnitt, wo wir die Entwicklung in den Subphasen II_{a1} und II_{a2} belegt haben. Es ist wahrscheinlich, dass weitere Funde Erkenntnisse über die Besiedlung in weiteren Abschnitten der Kultur mit MBK bringen werden.

Übersetzt von R. Tichý